

CAPUT XXVII.

De societate herili.

DCCXI. Operæ nostræ suum valorem habent, certoque pretio æstimari possunt. Si quis igitur aut debito, quod pacto vel læsione contraxit, satisfacere, aut necessaria alimenta sibi comparare aliter nequeat, quam ubi creditori, vel alere volenti, operas domesticas pro sustentatione præstiterit, nulla dubitatio est, quin ad eas præstandas per propriam suam salutem obligetur, quum nec creditor jus suum adquisitionem remittere, nec quisquam homini ad laborem idoneo victum, & amictum gratis præbere teneatur.

DCCXII. Qui jus habet perfectum operas ab homine exigendi pro alimentis, *herus* est, vel *hera*, & qui in eo vivit statu, ut operas ita præstare obligetur, est in *servitute* late sumpta, *servus*, sive *famulus*, vel ancilla.

DCCXIII. Patet vero inter herum & famulum intercedere societatem, quæ jam *simplex* est, jam *composita*, semper vero *inæqualis*. Siquidem singula operarum genera, vel saltem species determinare pendet ab arbitrio heri, cui porro potestas, seu imperium *herile*, in operarios sibi subiectos competit.

DCCXIV. In omni famulatu cogitari durabilis aliqua permutatio potest, seu contractus *facio, ut des, vel do, ut facias*, igitur *quantitas* & *qualitas* operarum & alimentorum, adeo-

O

que

que heri ac famuli jura & obligationes ex ipsa conventionem saltem tacita definiri debent.

DCCXV. Quod si pro alimentis certa substituatur pecuniæ summa, tanquam eorum æquivalens atque mensura, nascitur locatio & conductio operarum, quarum pretium eminens, quia mercedis venit nomine, etiam qui pro ea operas præstant, famuli vel servi *mercenarii* vocantur.

DCCXVI. Prout operæ vel *perpetuæ* debentur, vel *temporariæ*, dein vel *omnes*, vel tantum *certi generis*, etiam servitus vel *limitata* est, minus plena, imperfecta, vel *illimitata*, plena, perfecta atque *obnoxia*.

DCCXVII. Qui operas perpetuas & omnis generis debet, servus est stricte talis; ejus herus dicitur *despota* vel *dominus*, jus enim habet de ipsa operarum substantia & consecrariis disponendi; ut porro servus nec sibi acquirere quidquam, nec alteri se obligare domino invito amplius possit. Ex quo, quid sit *servitus* strictius accepta, quid *societas despotica*, seu *dominica* non obscure intelligitur.

DCCXVIII. Societas herilis, in quam quis sua tantum sponte se addicit, est *ultronea*, quæ vero vi & metu justo contrahitur, est secundum quid *coacta*, utraque tamen pactum aliquod involvit, sine quo unio voluntatum, & unio virium atque obsequium exularet.

DCCXIX. Itaque manifesta sunt hæc enuntiata: I. naturaliter nulla datur coacta servitus,

tus, sed primum posita læsione, II. secus homo serviret quidem majoris mali vitandæ causâ, non tamen esset in servitute justa.

DCCXX. III. Qui hominem justa vi comprehensum sive *mancipium* detinet in compedibus, vim infert physicam, quæ non cadit in voluntatem, talis igitur status societas nondum est. * IV. Bello captus non statim cogi ad servitutem potest, sed solummodo, si factam læsionem aliter non velit, vel non possit reparare.

DCCXXI. In eo autem servitus ultronea differt a coacta, quod quum prior pacto celebretur, non majus jus transferatur in dominum, quam servus se transferre velle declaravit; contra quia posterior jure belli extorquetur, jus includit indefinitum, quodque judicio victoris determinari potest.

DCCXXII. Igitur servus ultroneus, qui specialem elegit personam domini, & obligationem inivit mere personalem, in alios transmitti nequit, nisi tacite saltem in id consentiat; ast juste alienari poterit *mancipium*. Atque ob has ipsas causas nec servo in sui locum alium domino servum obtrudere unquam licebit.

DCCXXIII. Si servus obnoxius & ultroneus incidat in morbum, ut laborare amplius nequeat, dominus tamen perfecte obligatur ei victum & amictum præbere; is enim perpetuam alimentorum certitudinem cum obliga-

O 2

tio-

* Cf. Hobb. de Civ. VII. §. 4.

tione ad omnes operas physice & moraliter
possibiles contractu quasi aleatorio commuta-
vit; quæ ratio, quum non obtineat in man-
cipio, nec in servo minus pleno, eis tantum
favor necessitatis, si expositis, vel derelictis
esset pereundum, suffragatur, & jus perfec-
tum in res necessarias tribuit.

DCCXXIV. An autem *vernæ*, seu proles ex
ancillis natæ ad dominum ancillæ spectent,
gravis quæstio est. Adfirmat Pufendorfius *
quod 1.) par sit fructum corpus sequi, 2.)
quod proles nascitura non erat parentibus a
domino jure belli occisis, 3.) quod sumtibus
domini alatur.

DCCXXV. Enimvero proles nec pacto, nec
læsione se ad servitutem obligavit, pater au-
tem dominium, quod ipse non habet, aut jus
parentale, quod mere personale est, non
potuit in herum transferre; igitur dominus
per servum non nisi exercitium patriæ pote-
statis acquirit, & jus in operas pro alimentis,
quæ porro ubi persolverit soboles, libertati
erit restituenda. *v. Grot. II. c. V. §. 29. n. 2.*

DCCXXVI. Falsum vero est, partum ho-
minis unquam in fructu esse; falsum quoque,
eum, qui mei nativitatem non impedit,
quum posset, ideo jus domini in me nanci-
sci. Itaque firmum manet nullam dari natu-
raliter originariam servitutem.

DCCXXVII.

* *De Off. H. & C. L. II. c. IV. §. 6.*

DCCXXVII. Servus est homo, omnia igitur humanitatis officia eidem sunt exhibenda, est juribus perfectis connatis instructus, & hinc statum quidem aliquem moralem habet atque personam; sed quum omnia jura domino acquirat, ratione status adscititii persona recte ei denegatur.

DCCXXVIII. Quare, quæ apud plerasque gentes dominis in servos vitæ necisque potestas fuit, nisi ad statum collisionis referatur, cum scilicet servus animum induit hostilem, nec alius eum coercendi patet modus, omnino injusta est, & naturæ societatis repugnat; hæc enim tendere debet ad commune bonum, nec ullo pacto jus legibus naturalibus contrarium in dominum transferri potuit. Et inde liquet, cur servus contra dominum, qui injustam necem inferre paratus est, jure se tueatur.

DCCXXIX. Licet tamen domino servos inobedientes, vel erroneos, donec præsent, quæ præstare obligati sunt, punire, persequi fugitivos & ab iis, qui servos forte corruperint, debitam petere damni reparationem. Et quia læsio, quam superior infert inferiori, *gravamen* vocatur, etiam servus jus habet postulandi a domino, ut gravamen cesset, & si immanis fuerit domini sævitia, domo excedere potest.

DCCXXX. De damno, quod servus sine ulla domini culpa intulit tertio, ardua est con-

troverfia, an illud dominus refarcire, & fervum extradere teneatur. Nos utrumque negamus, quia 1.) damnus is tantum refarcit, qui illius cauffa est phyfica, vel moralis, 2.) fervum vero retinens dominus jure fuo utitur, & in pari cauffa melior ejus conditio effe debet tamquam poffefforis.

DCCXXXI. Quid enim 3.) fi fervus extraditus alium iterum læderet? nulla fane effet fufficiens ratio, cur fecunda vice læfus præferatur, igitur maneat ftatim penes primum dominum; ne fecus 4.) innocens herus folus pœnam fentiat, quam fervus factò fuo promeritus eft; quocirca fufficiet talem fervum caftigare. *vid. Grov II. c. XVII. §. 27.*

DCCXXXI. Ita corruit Pufendorffii * argumentum: dum ait, fervus homo eft, ergo obligatur damnus datum refarcire. Nam debet læfionem refarcire ex τω fuo, non ex re Domini, cujus funt operæ. Quare data ratio non aliud evincit, quam quod, fi fervus aliquid a domino tanquam proprium obtineat, vel liber fiat, damnus reparare teneatur.

DCCXXXIII. Urgent: obligationem reparandi damnus effe connatam, igitur fervum cum hoc onere ad dominum tranfire; aft obligatio hæc eft adventitia, & fupponit factum læfionis; onus ergo reparandi damni ad dominum tunc folum tranfiret, fi fervus quemquam læfiffet ante fervitutem.

DCCXXXIV.

* *De Off. H. & C. L. I. c. VI. §. II.*

DCCXXXIV. Nec magis obstat, quod addunt 1.) qui sentit lucrum, eum sentire damnum debere; 2.) jus defensionis dari etiam in servum, ergo & jus satisfactionis, secus 3.) servum posse alios lædere impune.

DCCXXXV. Nam α) dominus lucrum sentit ex operis servi licitis, & ex illis etiam damnum patitur, neutrum vero ad eum pertinet ex operis illicitis. Dein β) læsus potest se defendere contra lædentem, ast dominus in nostra specie lædens non est. Denique γ) nec ideo servus manet impunitus, tenetur enim dominus illum coercere, ne alias factum læsionis adprobare videatur.

DCCXXXVI Quoniam servitus societas est, etiam modi, quibus societates finiuntur, huc applicari possunt. Speciatim vero finitur 1.) *manumissione*, quæ est actus, quo dominus servo jus operarum ex liberalitate & gratia condonat, quod facere utique potest. 2.) *exilio*, si dominus inobedientem servum per modum pænæ expellat, eumque cogat a familia abire. Utroque casu dominus juri suo renuntiat. *v. Hobbes. VIII. §. 9.*

CAPUT XXVIII.

De domo. seu familia, & successionis jure.

DCCXXXVII. Si societas conjugalis, paterna & herilis, vel duæ saltem ex his invicem conjungantur, fit societas composita, quæ